

Gratis inloopspreekuur

Consultatie bureau voor 'Fysiotherapie' in Utrecht anno 1925.

Tekst: Huub Vossen PT, MMT, Dr. Anton de Wijer.

Inleiding

Graag nemen we u eens mee hoe 100 jaar geleden, in dit geval in Utrecht, een consultatie- bureau voor mensen met *'lichamelijke beperkingen, deformiteiten, houdingsafwijkingen'* etc. in zijn werk ging. Hoe werd er geschreven (of gedacht) over dergelijke aandoeningen en hoe organiseerde men dat? Wat waren de drijfveren en de sociaaleconomische overwegingen? Zijn er nog ervaringsverhalen?

Heilgymnastiek anno 1900

Ontstaan

Aan het einde van de 19^e eeuw (1890) eeuw werd in Utrecht de *'Vereeniging tot Kosteloze Heilgymnastische Behandeling van Kinderen van Onvermogenen'* opgericht.¹ Zoals de naam van de vereniging al aangeeft: er werd kosteloos zorg aangeboden voor kinderen in de leeftijd van 0-12 jaar.¹ De vereniging draaide er in die tijd geen doekjes om zo lezen we in de oprichtingsstatuten: *'De vereeniging helpt onvermogenende kosteloos; minvermogenende tegen een kleine bijdrage en goeode niet'*.¹ Kinderen met een beperking van een arme ouder waren hier dus welkom al zijn we wel benieuwd hoe de sociaaleconomische indicatiestelling praktisch gezien in zijn werk moet zijn gegaan. De vereniging heeft, zover in de analen te vinden, bestaan van 1890-1929 en was gevestigd op de Drift nr. 29 te Utrecht.

Over de inkomsten kunnen we lezen dat de gemeente Utrecht een subsidie van 150

gulden ter beschikking stelde (in 1898) en dat er in een afgehuurd lokaal over de honderd kinderen 6 keer per week werden behandeld.¹ Dit zou tegenwoordig vergelijkbaar kunnen zijn met een drukke groepspraktijk van 6 personen in deze tijd. Wie waren destijds deze heilgymnasten die voor een deel hun werk als vrijwilligers deden en wat was de reden van hun inzet. We weten het niet al weten we wel dat de administratie door een damescomité werd gedaan.

In 1925 ontstond het idee om naast kinderen, ook volwassenen raad en hulp te bieden. Om dit te realiseren startte het Rode Kruis, de geneesheer-directeur, dhr. S. van Praag, van het Zanderinstituut samen met de 'Vereeniging tot Kostelooze Heilgymnastische Behandeling van Kinderen van Onvermogenen' een consultatiebureau.² Het consultatiebureau stelde zich ten doel 'lichamelijk gebrekkigen zoveel mogelijk te helpen om zich zelfstandig te maken'.

Ontwikkeling consultatiebureau

Reclamebord afkomstig van het Zanderinstituut aan de Nieuwegracht te Utrecht en vervaardigd bij de Utrechtse drukkerij 'Van Boekhoven'. Bron SGF.

Utrechtsch Nieuwsblad 1925

In het Utrechtsch Nieuwsblad was naast dit reclamebord ook een aankondiging te lezen: *'Lezer, weet ge wat het zeggen wil mismakt te zijn; wat het zeggen wil als zo-iemand altijd met een meewaardige blik wordt aangezien; door zijn schoolvriendjes als 'bult' wordt uitgescholden en later bij het dingen naar een betrekking afgescheept met de woorden: zoo iemand kunnen we niet gebruiken?'*

"Door middel van een reclameplaat, die aan Ziekenhuizen en wijkgebouwen hier en in de omgeving zal worden toegezonden, zal getracht worden zooveel mogelijk bekendheid aan het bestaan van het bureau te geven."

We zien in de tijd dat er vaak naamsveranderingen hebben plaats

gevonden om mensen te duiden met een beperking, gelukkig maar als we naar dit

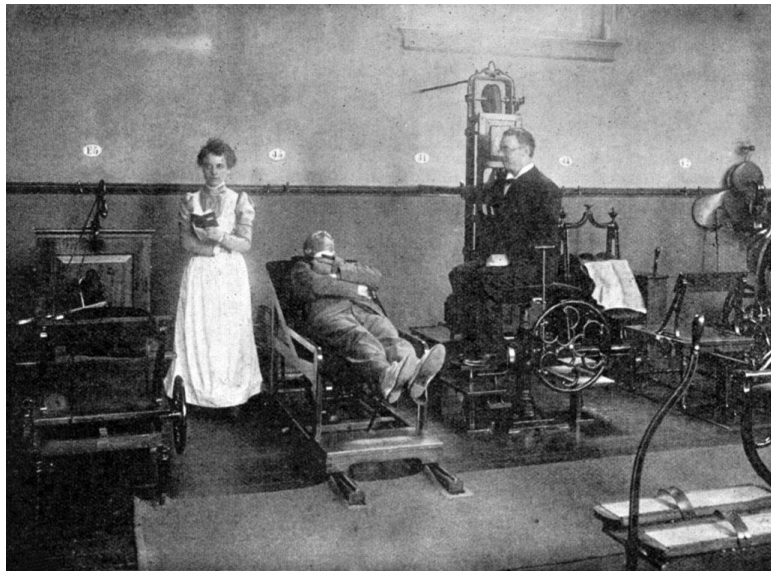
reclamebord kijken. Echter....de sociale betrokkenheid om gratis zorg te verstrekken zegt veel over de solidariteit destijds.

Interessant is om te vermelden dat het consultatiebureau gevestigd was aan de Nieuwegracht 64 te Utrecht, daar waar het toenmalig Zanderinstituut lag dat medewerking verleende bij de oprichting. Het statige pand, waar in 1867 het

Zanderinstituut werd opgericht, staat er nog steeds en is nog steeds bewoond door een fysiotherapeut. Deze Zanderinstituten stonden bekend als "Geneeskundige inrichting voor Zweedse Gymnastiek en Massage" genoemd naar Dr. Gustav Zander die medische oefenapparaten ontwikkelde die gebruikt werden door heilgymnasten. In FysioPraxis heeft de SFG hier eerder een artikel aan gewijd.³

Dr. Gustav Zander, oprichter Zanderinstituten

Zanderinstituut aan de Nieuwegracht 64 Utrecht

Het Medico-Mechanisch- Zanderinstituut (L) aan de Nieuwegracht 64 te Utrecht (1905-1931), oud en nieuw.

In 1930 werd het Zander-Instituut aan de Nieuwegracht opgeheven. Hierna werd het pand gebruikt door een *'Inrichting voor Heilgymnastiek en Massage'*. Misschien wel met oud-personeelsleden ¹

Hoe verder?

Om dit bijzondere verhaal, dat verbonden is aan dit pand, nog meer invulling te geven zou de Stichting Geschiedenis Fysiotherapie graag in contact willen

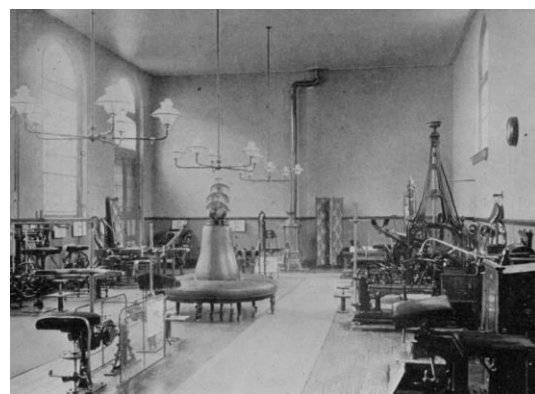
komen met collegae die uit mondelinge en of schriftelijke overlevering nog verhalen kunnen vertellen over hoe er gewerkt werd en hoe het was om hier als patiënt te worden behandeld.

U kunt uw reactie sturen naar de Stichting Geschiedenis Fysiotherapie:

stgefy@kpn.nl

Links en rechts het huidige pand anno 2022 en voormalig Zanderinstituut te Utrecht waar ook kamerconcerten worden gegeven.

Links het huidige interieur anno 2022 en rechts het vroegere interieur van het voormalig Zanderinstituut te Utrecht.

Refenties

1. Vereniging tot Kosteloze Heilgymnastische Behandeling van Kinderen van Onvermogenen.
<http://resources.huylens.knaw.nl/armenzorg/gids/vereniging/157233783>
2. Utrechtse affiches: Consultatiebureau voor 'lichamelijk gebrekkigen' aan de Nieuwegracht. <https://www.duic.nl/algemeen/utrechtse-affiches/>
3. Vossen HPLM, De Wijer A. Zanderinstituten in Nederland, de nieuwste rage in 1900! FysioPraxis 2020,29(6),6.
4. Wim Schoemans, MSc, MA. Fysiotherapeut, filosoof. Secretaris SGF, 2022.

Beeldmateriaal

Stichting geschiedenis fysiotherapie (SGF). Trefpunt Medische Geschiedenis Nederland (TMGN) Foksdiep 8 Urk.

Over de auteurs

Huub Vossen, publicist SGF

Werkzaam als fysio/manueeltherapeut in de medisch specialistische revalidatie in revalidatie centrum Heliomare te Wijk aan Zee.

Dr. Anton de Wijer, voorzitter SGF

Opleider Gnathologie bij de vakgroep Mondziekten, Kaakchirurgie en Bijzondere Tandheelkunde in Utrecht en Faculteit Tandheelkunde in Nijmegen.

De Stichting Geschiedenis Fysiotherapie (SGF) heeft een ANBI status en is geheel afhankelijk van ondersteuning. U kunt ons steunen als begunstiger (€ 25 p/j) of als mecenas (€ 100 p/j).

Voor info over de **Stichting Geschiedenis Fysiotherapie** verwijzen we u naar de [website van de SGF](#).